

نقش رادیوهای خارجی در جهان عرب

محمد آیش

ترجمه: سید احمد موسی زاده

● این مقاله، ترجمه‌ای است از:

Muhammad I. Ayish, 'Foreign Voices as People's Choices; BBC Popularity in the Arab world',

Middle Eastern Studies, Vol.27, NO.3, July 1991, PP. 374-389.

از اوایل دهه ۱۹۳۰، جهان عرب آماج پخش برنامه‌های رادیویی خارجی از کشورهای عربی، کمونیستی و حتی جهان سوم بوده است.^(۱) گرچه بنا به آمار ۱۹۸۹، بیش از ۴۰ کشور برنامه رادیویی بین‌المللی عربی پخش می‌کنند،^(۲) اما مطالعات منظم انجام شده روی مخاطبان در ۱۵ سال گذشته، نشان می‌دهد که تنها تعداد کمی از این رادیوها شنوندگان زیادی دارند. برجسته‌ترین آنها، بخش عربی رادیویی بی‌بی‌سی بوده که در ۵۰ سال گذشته، حمایت میلیونها شنونده را در جهان غرب کسب کرده است. این ابراز علاقه گسترده به بخش عربی

شنوندگان را به بخش عربی بی‌بی‌سی نشان می‌دهند، تحلیل خواهند شد:

۱. برنامه‌های پرمحتوای بی‌بی‌سی، آن را به یک منبع مهم اخبار، آموزش و سرگرمی تبدیل کرده است.

۲. تقدّم تاریخی برنامه عربی بی‌بی‌سی، گوش دادن به یک ایستگاه رادیویی را به یک عادت تبدیل کرده است.

۳. سهولت دریافت امواج بی‌بی‌سی به زبان عربی، برنامه‌های آن را در دسترس شنوندگان عرب قرار داده است.

۴. مدت پخش روزانه بی‌بی‌سی (نه ساعت در روز)، باعث سهولت بیشتری در دریافت برنامه‌های عربی آن نسبت به بخشهای عربی دیگر رادیوهای بین‌المللی می‌شود.

۵. رقابت ضعیف دیگر رادیوهای بین‌المللی یا حتی رادیوهای ملی با بخش عربی رادیو بی‌بی‌سی، باعث گرایش بیشتر شنوندگان به آن شده است.

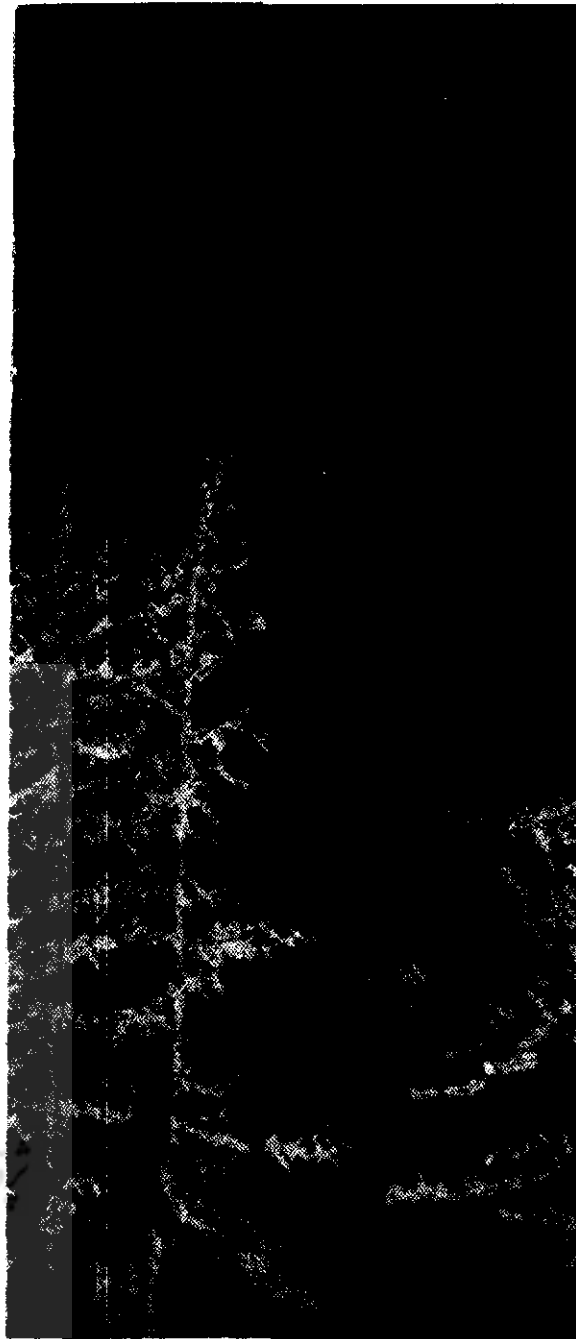
۶. روابط نزدیک بریتانیا با بیشتر کشورهای عربی، باعث شده است که شنوندگان عرب با آسودگی خاطر بیشتری به بی‌بی‌سی گوش کنند، تا برنامه رادیویی یک کشور متخاصم.

توجه به بی‌بی‌سی در جهان عرب: تحقیقات موجود

بیشتر تحقیقات در مورد مخاطبان رادیوهای بین‌المللی در جهان عرب را، بنگاههای سخن‌پراکنی ملی یا بین‌المللی برای اهداف کاملاً اداری انجام داده‌اند. معمولاً هدف این بررسیها، یافتن میزان علاقه به یک ایستگاه در مقایسه با دیگر رقیبان ملی یا بین‌المللی و کشف ویژگیهای شنوندگان و نوع برنامه‌های مورد علاقه آنها بوده است.

گرچه حساسیت ایستگاههای رادیویی بین‌المللی در مورد مسایل مورد علاقه مخاطبان، به سالهای اولیه پخش برنامه برای جهان عرب باز می‌گردد،^(۵) اما تنها از اواخر دهه ۱۹۶۰ به این حساسیتها بر اساس بررسیهای سیستماتیک مباحث جمعی توجه جدی شد. در کل، بررسیهای مربوط به مخاطب را که نشان دهنده محبوبیت بی‌بی‌سی در جهان عرب است، خود بی‌بی‌سی، آژانس اطلاعات ایالات متحده^۱ و صدای آمریکا انجام داده‌اند.

1- United states information Agency.

بی‌بی‌سی، به عنوان الگویی که منعکس کننده ارتباطات میان فرهنگی موفق بین‌المللی است، مورد توجه قرار گرفته است.^(۳)

هرچند، بخش عربی رادیو بی‌بی‌سی موضوع پژوهشهای دانشگاهی متعددی بوده،^(۴) اما موضوع محبوبیت گسترده آن در جهان عرب در مقایسه با دیگر رادیوهای بین‌المللی عربی، هرگز بررسی نشده است. هدف این مقاله، تبیین جامعی از علت محبوبیت بی‌بی‌سی و پیامدهای آن برای ارتباط جمعی در جهان عرب است. و در آن، شش عامل زیر که تصور می‌رود علت‌های اصلی دلبستگی

مجلس عوام در سال ۱۹۸۷، در مورد دیپلماسی فرهنگی، چنین آمده است:

جهان عرب، بخش عربی بی بی سی را با علائق مهم و قاطع به عنوان یک شبکه سخن‌پراکنی عربی و به عنوان بخشی از حقوق خود مورد توجه قرار داده است. بنا به یک برآورد محافظه کارانه، به طور دایم ۱۰ میلیون مخاطب بزرگسال و در مواقع بحرانی بسیار بیشتر، حداقل هفته‌ای یک بار به صدایی گوش می‌دهند که همزمان انگلیسی و عربی است. از آن رو انگلیسی است، که به توصیف دنیایی می‌پردازد که به صورتی جامع و بی‌طرفانه، از دریچه چشم لندن بدان نگریسته می‌شود، و از آن لحاظ عربی است که کارکنان عرب زبان بی بی سی، حدود ۵۰ سال، پی‌درپی تلاش کرده‌اند- که البته با موفقیت زیادی نیز همراه بوده است- (۱۵)

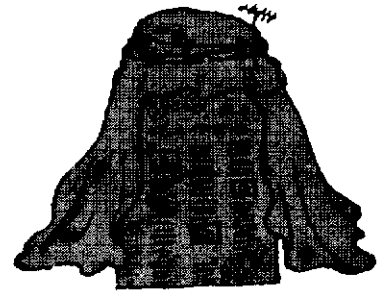
بخش عربی بی بی سی، روز سوم ژانویه ۱۹۳۸ به منظور مقابله با رادیو باری ایتالیا^۲ و بعداً رادیو آلمان در زینسن^۳، برنامه‌های خود را آغاز کرد. (۱۶) این رادیو، ظرف ۵۱ سال گذشته تا حدی یک برنامه رادیویی تمام عیار رشد کرده و بزرگترین بخش تک‌زبان در بوش‌هوس^۴ واقع در خارج از سرویس جهانی شده است. بی بی سی عربی مجموعاً در هفته ۶۳ ساعت برنامه پخش می‌کند که از نظر ساعات پخش، پس از رادیو اسرائیل و بخش عربی مونت‌کارلو قرار دارد.

برنامه‌های بی بی سی را به سه دسته می‌توان تقسیم کرد: ۱. اخبار، برنامه‌ها و گفتگوهایی که به مناسبت‌های خاصی پخش می‌شوند: ۴۹/۳ درصد، ۲. مجلات رادیویی، گفتگوهای فرهنگی، نمایشنامه و موسیقی: ۴۷/۹ درصد، ۳. آموزش زبان انگلیسی: ۲/۹ درصد (رک: پیوست ۱).

دسته اول، به تأمین خبر و گفتگو در مورد موضوعات متنوع می‌پردازد و دسته دوم و سوم بیشتر کارکرد آموزشی و سرگرمی دارند. به نظر می‌رسد بی طرفی در برنامه‌های خبری، به کار بردن زبان عربی طبق بالاترین استانداردها و با غنای کافی، و تنوع و عمق برنامه‌های آموزشی و سرگرم کننده، عناصری هستند که باعث می‌شوند

این بررسیها، معمولاً به همت مؤسسه‌های تحقیقاتی حرفه‌ای بوده است، برای اهداف آکادمیک کاملاً قابل اعتماد. یکی از تحقیقات آژانس اطلاعات آمریکا در سال ۱۹۷۳، در مورد میزان علاقه به وسایل ارتباط جمعی در عربستان سعودی، نشان می‌داد که تعداد شنوندگان بزرگسال بی بی سی دو برابر صدای آمریکاست. (۶)

به موجب یک بررسی انجام شده در سال ۱۹۷۴ در کویت، مشخص شد که ۲۲/۳ درصد پاسخ‌دهندگان، حداقل یک بار در هفته شنونده بی بی سی بوده و ۴۴/۴ درصد خانواده‌های متخصصان و تکنسینها، شنوندگان دایمی آن بوده‌اند. (۷) دو تحقیق صدای آمریکا در سال ۱۹۷۷، نشان داد که مخاطبان بی بی سی در اردن و مصر، سه برابر مخاطبان صدای آمریکا بودند. (۸) در اوایل دهه ۱۹۸۰، وقتی بخش خاورمیانه‌ای رادیو مونت‌کارلو بین شنوندگان عرب مقامی بهتر از بی بی سی یافت، این وضعیت برای بی بی سی کمی نگرانی ایجاد کرد. برای مثال، در سال ۱۹۸۳، یک بررسی انجام شده در مورد مخاطبان در کویت، نشان داد که رادیو مونت‌کارلو بین ایستگاههای رادیویی غیر عرب از بی بی سی پیشی گرفته است. (۹) این امر، مشابه نتیجه تحقیقی است که در سال ۱۹۸۴ در مورد مخاطبان اردنی انجام شد. (۱۰) در سال ۱۹۸۵، به موجب تحقیقی که بی بی سی در مورد مخاطبان مصری انجام داد، مشخص شد که بی بی سی بعد از رادیو مونت‌کارلو قرار دارد، اما برحسب میزان شنوندگان ثابت، بسیار جلوتر از صدای آمریکاست. (۱۱) با این حال، تحقیقات بی بی سی در سال ۱۹۸۶ در تونس و مراکش، نشان داد که این ایستگاه رادیویی نسبت به بقیه ایستگاههای رادیویی بین‌المللی غیر عرب، دارای شنونده ثابت بیشتری است. (۱۲) همچنین در سال ۱۹۸۶، بی بی سی در بحرین بیشترین مخاطب را در مقایسه با دیگر رادیوهای بین‌المللی غیر عرب داشت. (۱۳) آخرین تحقیق در مورد مخاطبان در اردن، که بی بی سی انجام داد (۱۹۸۸)، باعث خشنودی این رادیو از داشتن بیشترین شنونده ثابت در بین ایستگاههای رادیویی بین‌المللی عربی شد. (۱۴)

تأثیر برنامه‌ها مطلوب بی بی سی بر جذب مخاطبان در گزارش بی بی سی به کمیته امور خارجی

2- Italian Radio Bari.

3- Zeesen.

4- Bush House.

برنامه‌های بی‌بی‌سی در جهان عرب مخاطبان گسترده‌ای پیدا کنند.

بی طرفی خبری بی‌بی‌سی

مخاطبان عرب در یک محیط زیست ارتباطی زندگی می‌کنند که در آن سخن‌پراکنی در کنترل مستقیم حکومتها و سخنگوی سیاستها و نگرشهای رسمی بوده است. (۱۷) نتیجه اولیه و اصلی این پدیده، این است که شنوندگان عرب در معرض دیدگاههای یکطرفه و متعصبانه مقامات رسمی قرار دارند. این موضوع، وقتی بیشتر مشکل آفرین می‌شود که شنوندگان عرب، رغبت زیادی به دانستن تحولات مهم داخلی و خارجی دارند و به منظور غلبه بر این کمبود، به رادیوهای بین‌المللی همچون بخش عربی بی‌بی‌سی پناه می‌برند.

بی‌طرفی رادیو بی‌بی‌سی، مسئله‌ای است که به لحاظ سازمانی مورد نظر بوده و ماهیت شغلی و سازمانی بنگاه سخن‌پراکنی بی‌بی‌سی آن را پذیرفته است. در سطح سازمانی، به عنوان بخشی از ساختار بی‌بی‌سی، هیئت سردبیری بخش عربی رادیو بی‌بی‌سی از استقلال عملی برخوردار است که آن را به موجب منشور بنگاه بی‌بی‌سی و پروانه و توافقی که در آغاز با آن همراه بوده، به دست آورده است. (۱۸)

این منشور، در اول اوت ۱۹۸۱ به وجود آمد و برای یک دوره ۱۵ ساله، تا ۳۱ دسامبر ۱۹۹۶ معتبر خواهد بود. به موجب پروانه و توافقنامه امضا شده، شرکت بی‌بی‌سی باید پروانه کار خود را از وزارت کشور بگیرد. (در سال ۱۹۷۴، مسئولیت برنامه‌های رادیو تلویزیونی کشور انگلستان از وزارت پست و مخابرات، به وزارت کشور محول شد.) طبق شرایط توافقنامه، بی‌بی‌سی «نباید در هیچ موردی که مربوط به مباحثه عمومی یا سیاست عمومی می‌شود، موضع رسمی بگیرد یا دیدگاه خود را بیان کند».

بی‌طرفی بی‌بی‌سی را به لحاظ تاریخی، مجموعه‌ای از رخدادها که رو در روی بنگاه و بخش خارجی و جهانی آن و وزارت خارجه قرار گرفت، تقویت کرده است. وقتی موضوع بخش برنامه به زبان خارجی در سال ۱۹۳۷ مطرح شد، بی‌طرفی و تعادل بی‌بی‌سی در بونه آزمایش قرار گرفت.

5 License and Agreement.

مقامهای وزارت خارجه برای حفظ منافع بریتانیا، تقاضای در اختیار گرفتن برنامه‌های بی‌بی‌سی را در نقاط مورد نظر مطرح کردند. (۱۹) اما مدیر کلی بنگاه، بر این مطلب پافشاری می‌کرد که اگر قرار است برنامه‌ای به زبان خارجی از بریتانیا پخش شود، باید از بی‌بی‌سی و طبق ضوابط آن باشد. (۲۰) بعد از شروع به کار بخش عربی رادیو بی‌بی‌سی، یک موافقتنامه جوانمردانه با وزارت خارجه به امضا رسید که به موجب آن وزارت خارجه می‌توانست در

● بنابر آمار ۱۹۸۹، بیش از ۴۰ کشور

برنامه رادیویی بین‌المللی عربی پخش می‌کنند.

● کارکنان پیشگام بی‌بی‌سی بر این باور بودند که اگر قرار است

بخش عربی شنوندگان عرب ثابتی داشته باشد،

برنامه سازی باید به ارزشهای مذهبی و

سنتهای فرهنگی

در جهان عرب پاسخ دهد.

تصمیمات سردبیری بخش عربی مشارکت کند. (۲۱) اما همان‌طور که سردبیر وقت بخش عربی نوشت، این موافقتنامه هیچ‌گاه به اجرا درنیامد و به مشارکت اسمی وزارت خارجه در جلسه‌های عادی بی‌بی‌سی محدود شد. (۲۲)

موضوع بی‌طرفی بی‌بی‌سی - در تاریخ ۵۱ ساله بخش عربی - در چند مقطع موجب مباحثه‌های زیادی شد. در همان روزهای اولیه بخش برنامه‌های عربی، اخبار اعدام یک فلسطینی به دست حکومت تحت قیمومیت بریتانیا در فلسطین، باعث نگرانی وزارت خارجه شد. (۲۳) همچنین سیاستهای هیئت سردبیری بی‌بی‌سی در خلال بحران سوئز در سال ۱۹۵۶، مورد انتقاد قرار گرفت. در این سال، بخش عربی به همراه بخش جهانی و دیگر بخشهای خارجی، بر حفظ و تداوم نگرشی متوازن نسبت به اخبار تأکید داشتند. (۲۴) حتی بخش عربی بی‌بی‌سی به تاسی از رادیوهای عربی، در مقابل تمایلاتی مبنی بر حمله به دولت مصر مقاومت کرد، که از این عمل به عنوان «خاری در تن دولت بریتانیا» یاد شد. (۲۵) همان‌طور که مدیر کل وقت بی‌بی‌سی یادآور شد:

کسانی که توقع دارند رادیوهای آمریکا، فرانسه

یا بریتانیا به رقابت با رادیو قاهره بپردازند، در اشتباهند. سیاست آنها دروغ و باعث نگرانی خاطر است و ما اگر بخواهیم خود را تا سطح جمال عبدالناصر تنزل دهیم، باید به خود دروغ بگوییم و همواره سیاست نادرستی داشته باشیم. حقیقت، سلاح مہیجی نیست و غالباً بسیار کند عمل می‌کند.^(۲۶)

در سالهای اخیر، لیبی از بخش عربی بی‌بی‌سی به خاطر «پوشش غیر منصفانه» حملات آمریکا به آن کشور در آوریل ۱۹۸۶ انتقاد کرده است. همچنین از عملکرد بی‌بی‌سی در مورد بخش اخبار جنگ ایران و عراق انتقادهایی شده است.^(۲۷) برخی از کارکنان سابق بخش عربی نیز از نزول کیفیت برنامه‌ها - از زمان تصدی مدیریت کوتاه‌فکر - گلایه کرده‌اند.^(۲۸) در خود بریتانیا نیز تعدادی از کمیته‌های دولتی به رسیدگی عملکرد بخش عربی رادیو بی‌بی‌سی پرداخته‌اند.^(۲۹)

اما به رغم این اتهامات، کارکنان بخش عربی بی‌بی‌سی مصرانه معتقدند که آنچه آنها انجام می‌دهند، بی‌طرفانه است و حجم اخبار مثبت و منفی نباید ملاک ارزیابی این بخش باشد.^(۳۰) یکی از ریسه‌های سابق عربی رادیو بی‌بی‌سی، یادآور شد که «هیچ ابهامی در مورد ما که منعکس کننده سیاست بریتانیا و بخشی از ساختار تشکیلاتی بی‌بی‌سی هستیم، وجود ندارد. ما از حمایت‌های متعددی برخورداریم».^(۳۱) همچنین یکی دیگر از کارشناسان برجسته بخش عربی بی‌بی‌سی می‌گفت: تجربه‌های سازنده‌ای که بخش در بیش از ۵۰ سال گذشته کسب کرده است، بایستی باعث یادگیری اذهان کارکنان خبری بخش عربی بی‌بی‌سی برای تصمیم‌گیری واقع‌بینانه شده باشد.^(۳۲) همچنین مصاحبه با کارکنان خبر بخش عربی بی‌بی‌سی، اشتیاق زیاد آنها را به واقع‌گرایی نشان داد.^(۳۳) چنین اشتیاقی، پیش از این، بین کارکنان خبر یکی دیگر از رادیوهای بین‌المللی عربی - صدای آمریکا - دیده شد بود.^(۳۴)

به نظر می‌رسد، در مورد محتوای برنامه‌های بی‌بی‌سی، تحلیل منظمی از نمونه یک هفته‌ای برنامه‌های خبری بی‌بی‌سی که در یک دوره سه ماهه انتخاب شده است،^(۳۵) رهیافت واقع‌گرایانه و متوازن بخش عربی را تأکید کند. نتایج، چنین حکایت می‌کرد که برنامه‌های خبری بخش عربی

بی‌بی‌سی، هم با فلسطینیها متعادل برخورد کرده است، هم با اسرائیلیها، و هم در مورد بریتانیا. به نظر می‌رسد نتایج این تحلیل، تأییدی بر مطالعه قبلی باشد که با مشارکت نگارنده انجام شده بود، و نشان می‌داد بی‌بی‌سی متعادلترین برنامه‌های خبری را در مقایسه با بخشهای عربی صدای آمریکا، رادیو مونت‌کارلو و رادیو مسکو دارد.^(۳۷) در این مطالعه تطبیقی، همچنین روشن شد که بی‌بی‌سی بیشترین حجم اخبار را در مورد جهان عرب داشته است.^(۳۸)

برنامه‌های آموزشی و تفریحی بی‌بی‌سی

بخش عربی بی‌بی‌سی از زمان تأسیس تاکنون، حساسیت قابل‌تحصینی نسبت به اعتقادات فرهنگی و نیازهای آموزشی شنوندگان عرب داشته است. در حقیقت، کارکنان پیشگام بی‌بی‌سی همچون استوارت پرون، نیویل باربر و گوردون واترفیلد بر این باور بودند که اگر قرار است بخش عربی، شنوندگان عرب ثابتی داشته باشد، برنامه‌سازی باید به ارزشهای مذهبی و سنتهای فرهنگی در جهان عرب پاسخ دهد.^(۳۹) یک بررسی جدول برنامه‌های بی‌بی‌سی نشان می‌دهد که ۵۱ درصد وقت آنتن، به مجلات رادیویی، گفتگوهای فرهنگی، موسیقی و آموزش زبان اختصاص یافته است (پیوست ۱). اولین بخش برنامه عربی بی‌بی‌سی با تلاوت آیاتی از قرآن آغاز شد و بی‌بی‌سی، تنها ایستگاه رادیویی بین‌المللی غیر اسلامی به زبان عربی است که تا امروز این عمل را در برنامه‌هایش ادامه می‌دهد. تلاوت قرآن با صدای بهترین قاریان جهان عرب و اختصاصاً برای بی‌بی‌سی ضبط شده است.^(۴۰) در ماه رمضان، بخش عربی بی‌بی‌سی گفتگوهای مذهبی در مورد موضوعات اسلامی و فضیلت‌های روزه بخش می‌کند. همچنین احترام به احساسات مذهبی، در سیاستهای برنامه‌سازی بخش عربی، امری پذیرفته شده است.^(۴۱) آزمونی در مورد ۱۰ ایستگاه رادیویی بین‌المللی غیر اسلامی به زبان عربی، نشان داد که نحوه برخورد بی‌بی‌سی با مذهب بین همه بخشها منحصر به فرد است.^(۴۲)

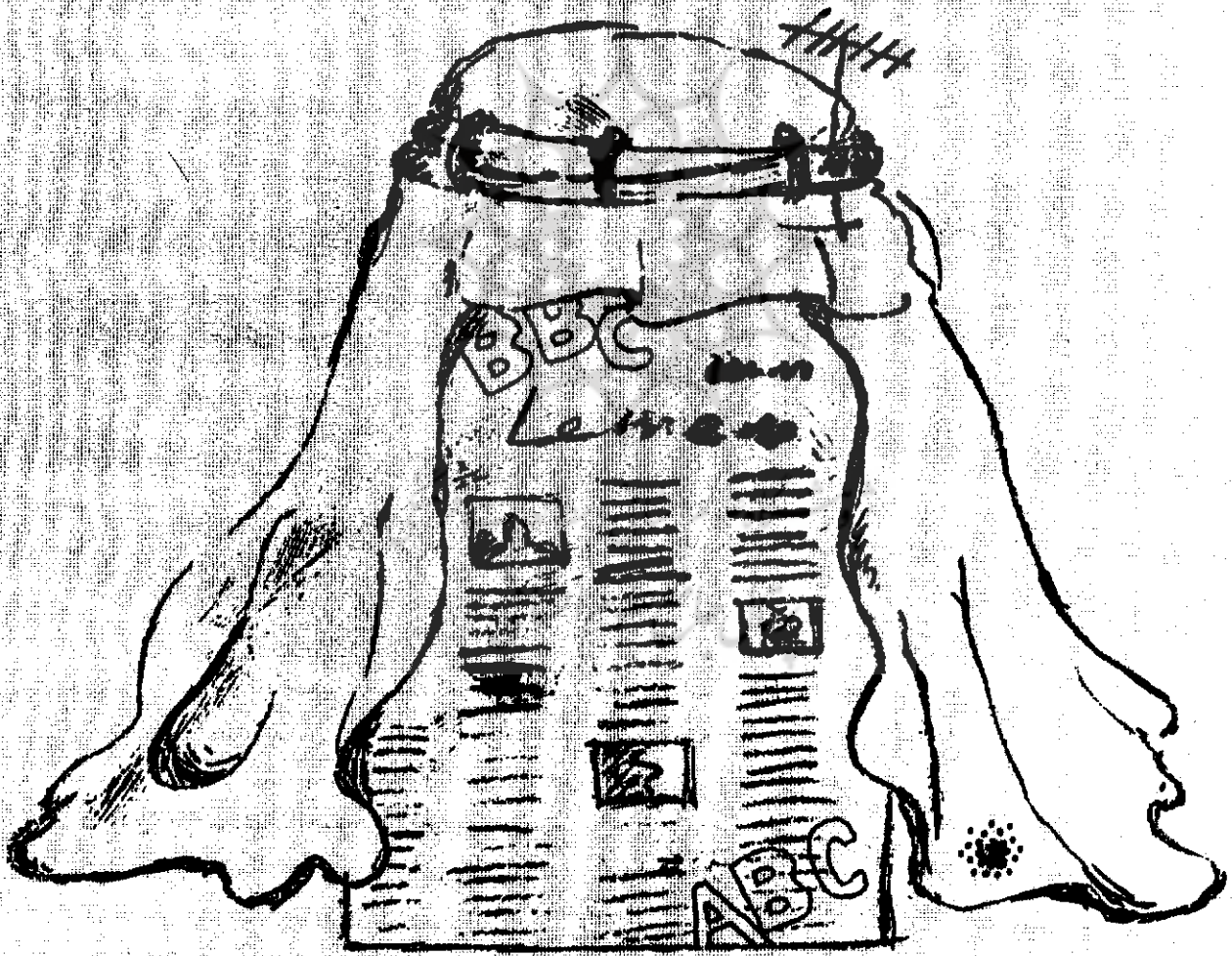
همچنین بخش برنامه‌هایی در مورد تاریخ عرب، محور برنامه‌های بی‌بی‌سی برای جهان عرب به شمار می‌رود. بخش عربی بی‌بی‌سی در همان سالهای اولیه موفق به ترتیب مصاحبه و گفتگو با

بی بی سی		بی بی سی	
روزانه	هفتگی	روزانه	هفتگی
<ul style="list-style-type: none"> - جهان دانش - حرف روی حرف^۲ - تجارت و دارایی - تئاتر ۳۰ دقیقه‌ای - گردهمایی شنوندگان - انگلیسی تان را فراموش نکنید (آموزش انگلیسی از رادیو) - کنسرت موسیقی هفته - فولکلور عرب - اندیشه - انگلیسی اقتصادی (آموزش انگلیسی از رادیو) - رخدادها و صحنه‌ها - انتخاب شنوندگان (موسیقی عربی) - گفتگو در مورد اوضاع جاری - گفتگو در مورد مسایل روزمره به انگلیسی (آموزش انگلیسی از رادیو) 	<ul style="list-style-type: none"> - تلاوت قرآن مجید - بولتن خبری - در گوشه و کنار جهان (گزارشهای خبری) - پرسش و پاسخ - خلاصه اخبار - جهان امروز (گزارشهای خبری) - زنجیره خبر (گزارشهای خبری) - جهان در این شامگاه (گزارشهای خبری) - اخبار جهان عرب و بین‌المللی - قطعات موسیقی - کتاب هفته - مجله ورزشی - مجموعه‌های نمایشی - گوناگون از مراکش 		
صدای آمریکا		صدای آمریکا	
روزانه	هفتگی	روزانه	هفتگی
<ul style="list-style-type: none"> - گزارش علمی - اخبار ورزشی - موسیقی کشور - انتخاب شنوندگان از موسیقی عربی - زندگی آمریکایی - انتخاب شنوندگان از موسیقی غربی 	<ul style="list-style-type: none"> - ادبیات و هنر - افقهای جدید در دانش - اخبار اقتصادی و مالی - باشگاه جاز - مرور مطبوعات آمریکا 	<ul style="list-style-type: none"> - پرسش و گفتگو - نامه‌هایی از آمریکاییها - نظر شنوندگان - گردهمایی آمریکایی-عربی - اقتصاد در این هفته 	<ul style="list-style-type: none"> - نقشهای خبری - گزارشهای خبرنگاران - خلاصه اخبار - اهلاً و سهلاً (گزارش و موسیقی عربی) - انگلیسی از رادیو

مدارس، دانشگاهها و کتابخانه‌ها استفاده می‌شود.^(۲۲) مجموعه‌های نمایشی در مورد گذشته و حال جوامع عرب، از جنبه‌های مهم برنامه‌های بی بی سی به شمار می‌رود.^(۲۵) به نظر نمی‌رسد در هیچ یک از رادیوهای بین‌المللی عربی در مورد فرهنگ حقیقی شفاهی عربی چنین حق مطلب ادا شود.^(۲۶)

علاقه بی بی سی به موسیقی عربی نیز در بخش برنامه‌های موسیقی کاملاً آشکار است. علاوه بر قطعات موسیقی که لایه‌لای برنامه‌ها بخش می‌شود، بی بی سی برنامه‌های کاملاً مستقلی تولید می‌کند که به موسیقی اختصاص دارد، همچون:

شخصیتهای مهم ادبی همچون طه حسین، محمد حسنین هیکل و عباس العقاد شد.^(۲۳) امروزه برنامه‌هایی همچون جهان ادبیات، در صحنه زندگی و حرف روی حرف، نشان دهنده علاقه بسیار بی بی سی به نوشته‌های ادبیانه عربی است. برنامه اخیر را زبان شناس معروف عرب حسن الکریمی تهیه کرده و منعکس کننده استانداردهای بالای کاربرد زبان عربی است. گزیده این برنامه، در شماره‌های گذشته مجله بخش عربی بی بی سی- هانالندن^۴ منتشر شده و مشتمل بر ۱۵ جلد است. همچنین از این مجموعه، به عنوان کتاب مرجع در

معرفی کوتاه یک خواننده، مجله هنرها، درخواستهای شنوندگان برای موسیقی عربی و غربی، قطعه‌های برگزیده موزیکال. همچنین، تعداد زیادی از خوانندگان و موسیقی دانان مشهور عرب، به موجب قراردادهایی برای بی‌بی‌سی قطعات اختصاصی و انحصاری ضبط کرده‌اند. (۴۷)

جنبه مهم دیگر برنامه‌ریزی بی‌بی‌سی عربی، مشارکت شنوندگان در برنامه‌های گفتگو، دادن فرصت بیان دیدگاهها به آنها و درخواست اطلاعات در مورد موضوعات مشخص از آنهاست. برنامه‌هایی همچون پرسشها و پاسخها، و عرصه شنوندگان در اواسط دهه ۱۹۴۰ آغاز شد و به عنوان فصلهای برجسته‌ای در تاریخ ۵۱ ساله بی‌بی‌سی باقی ماند. کارکنان بی‌بی‌سی به نگارنده گفته‌اند که این برنامه‌های مشارکت‌آمیز، شاخصهای خوبی برای برآورد میزان علاقه شنوندگان به بخش عربی است. تا اواسط دهه ۱۹۸۰ تعداد نامه‌های شنوندگان به بخش عربی بی‌بی‌سی، بسیار بیشتر از صدای آمریکا بود. (۴۸)

در خاتمه، باید گفت هر چند صدای آمریکا برنامه‌های زبان انگلیسی دارد که با آنها بخشی از پیام ارتباطی خود را به جهان عرب انتقال می‌دهد، اما این برنامه‌ها، وسعت برنامه‌های بی‌بی‌سی را ندارند. مجموعه برنامه‌های انگلیسی با رادیو، از قبیل انگلیسی تجاری، انگلیسی در امور روزمره، جاسوسی در فضا و انگلیسی‌تان را فراموش نکنید، مورد استفاده افراد و مؤسسه‌های جهان عرب قرار می‌گیرد. (۴۹) ظاهراً بسیاری از شنوندگان عرب- به ویژه نسل جوانتر- بسیار مشتاق بهتر کردن زبان دوم خود برای استفاده در مشاغل و مطالعات آینده هستند.

سابقه تاریخی

شنیدن برنامه عربی بی‌بی‌سی، در ۵۱ سال گذشته عادتتی شده که از نسلی به نسل دیگر منتقل شده است. بخش عربی بی‌بی‌سی که روز ۳ ژانویه ۱۹۳۸ به منظور مقابله با تبلیغات خصمانه ایتالیا و آلمان شروع به کار کرد، حمایت میلیونها شنونده عرب را به دست آورده (۵۰) و برای عده زیادی از آنها در بسیاری مسایل مرجع استناد است. (۵۱)

هر چند بخش عربی بی‌بی‌سی گرفتار مشکلات اداری و دیوانسالاری بین بی‌بی‌سی و وزارت

خارج بوده، به نظر می‌رسد با منابع اندکش در سالهای شکل‌گیری، تصویر خوبی از خود در جهان عرب به جای گذاشته، تصویری که نام بی‌بی‌سی را بین شنوندگان عرب تبدیل به یک نام خودمانی کرده است. (۵۲) برای مثال، ایتالیاییها در پاسخ به محبوبیت فزاینده بی‌بی‌سی در سال ۱۹۳۹، شنیدن آن را در اماکن عمومی لیبی ممنوع کردند. (۵۳) در همان سالها، یک نظر سنجی مأموران دولتی بریتانیا در خاورمیانه، نشان می‌داد که شنیدن بی‌بی‌سی، به ویژه اخبار آن، بسیار گسترده بوده است. در سال ۱۹۴۰، یک شنونده عرب از غرب آفریقا نامه‌ای به بی‌بی‌سی فرستاد که ضمن تمجید از برنامه عربی، آن را «بزرگترین»، «مرتب‌ترین»، «رسانه‌ترین» و «قابل فهم‌ترین» زبان برای همه عربها دانست. (۵۵)

در اواسط دهه ۱۹۶۰، پایداری مستمر بی‌بی‌سی بر واقع‌گرایی، گسترش آن را به دنبال داشت. یک بررسی مستقل در چهار شهر لبنان در ۱۹۶۲، نشان داد که بخش عربی بی‌بی‌سی مخاطب ثابتی معادل نیمی از کل شنوندگان رادیو دارد. (۵۶) یک گزارش بی‌بی‌سی در آن زمان، نشان می‌داد که برنامه به طور گسترده‌ای هم بر روی موج متوسط و هم بر روی موج کوتاه شنیده می‌شود. بی‌بی‌سی در سال ۱۹۶۳، به رکورد ۳۷ هزار نامه از شنوندگان دست یافت. (۵۷)

در زمان جنگ ۱۹۶۷ اعراب و اسرائیل، بی‌بی‌سی به عنوان یک منبع مستقل اطلاعاتی برای پیگیری تحولات جنگ به کار می‌رفت، مخصوصاً بعد از آنکه ساعات پخش برنامه در روز دوم درگیری سه ساعت، و روز پس از آن، چهار ساعت دیگر افزایش پیدا کرد. (۵۸) در دهه ۱۹۷۰ و به رغم گسترش فعالیتها صدای آمریکا در جهان عرب، (۵۹) آغاز فعالیت بخش عربی رادیو مونت کارلو و کاهش ساعات پخش بی‌بی‌سی عربی به ۹ ساعت در روز، بی‌بی‌سی همچنان در اوج محبوبیت بود. (۶۰) پرونده نامه‌های پستی شنوندگان بی‌بی‌سی نشان می‌دهد که در سال ۱۹۸۱، بیشترین تعداد نامه از شنوندگان دریافت شده است (۷۸۹۷۱ نامه)، و پس از آن، سال ۱۹۸۰ با ۷۶۵۸۳ نامه و سال ۱۹۸۳ با ۷۰۰۷۰ نامه قرار دارد. (۶۱) در سال ۱۹۸۷، تنها ۶۰۵۶۶ نامه از شنوندگان دریافت شد که یک رکود آشکار است و محققان بی‌بی‌سی، آن را «نوعی تغییر

ادواری که به زودی سیر صعودی خواهد یافت»
تفسیر کردند. (۶۲)

رقابت ضعیف

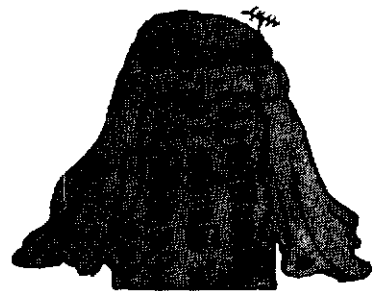
همان طور که پیشتر گفتیم، بخش عربی بی بی سی در پاسخ به برنامه‌های خصمانه رادیو باری تأسیس شد. ۵۰ سال بعد، رقابت با سایر ایستگاههای بین‌المللی و رسانه‌های دیگر عربی زبان، همچنان عامل مهمی در شکل بخشیدن به سیاستهای برنامه‌سازی بخش عربی به شمار می‌رود. به نظر می‌رسد بخش عربی بی بی سی، بین بیش از ۴۰ ایستگاه رادیویی بین‌المللی به زبان عربی، رقابت آمیزترین اخبار، محتوا و شکل برنامه‌ها (۶۳) را داشته باشد. (۶۴)

با آنکه کارکنان بخش عربی بی بی سی معترفند که رقابت، اساس کار آنهاست، اما ظاهراً آنها دوست دارند که این رقابت را طبق شرایط خودشان انجام دهند. یک مصاحبه شونده در این مورد اظهار داشت:

اگر رقیبان ما سرتاسر روز را موزیک بدی پخش کنند و اخبارشان را نیز با لفاظی بیان کنند، ما از این راه برای شکست دادن آنها استفاده نمی‌کنیم. همواره، استاندارد عالی ما در ژورنالیسم واقع‌گرا و تنوع غنی برنامه‌ها، حرف آخر را برای برنده شدن می‌زند. (۶۵)

به نظر می‌رسد اعتقاد به رقابت نه تنها متکی به ارزشهای حرفه‌ای هر یک از کارکنان بخش عربی بی بی سی است، بلکه همچنین در اهداف سازمانی فعالیت‌های رادیو نیز وجود دارد. رییس بخش عربی بی بی سی عقیده دارد که:

یکی از اهداف مشخص بخش، این است که خود را نزد شنوندگان به عنوان یک رادیوی عرب زبان مهم، در رقابت کامل با رقیبان بین‌المللی و هم‌سنخ نشان دهد. هر چند بخش عربی بی بی سی می‌داند که کاملاً جلوتر از دیگر ایستگاههای عمده رادیویی است، اما چند جانشین فریبنده هم وجود دارند. رادیو مونت کارلو برای جوانان جالب است. رادیو کل^۷ اسرائیل جاه طلبی‌هایی برای افزایش جلب نظر شنوندگان دارد. بخش عربی بی بی سی عقیده دارد که تأسیس رادیو مونت کارلو و اسرائیل از بی بی سی، ممکن است منجر به بحران شود. اما

همچنین می‌تواند به ارتقای کیفیت برنامه‌های بی بی سی برای جلب بیشتر شنوندگان کمک کند. مبارزه بی پایان برای حفظ اعتبار و رعایت استانداردها، باعث توجه نکردن به پیشرفت در زمینه سبک حمله نمی‌شود. ما نباید برای احترام آمیز بودن، ساده لوح باشیم. (۶۶)

در حالی که این دیدگاه، رقابت را بین بخش عربی بی بی سی از یک سو، و دیگر ایستگاههای بین‌المللی از سوی دیگر می‌بیند، دیدگاههای دیگر، رقابت را در سطح وسیعتری می‌بینند. مؤلف یک کتاب تازه منتشر شده در مورد بخش عربی بی بی سی، می‌گوید: انتخاب نزد شنونده عرب بین ایستگاههای متنوعی که در خارج از جهان عرب قرار دارند و به زبان عربی برنامه پخش می‌کنند نیست، بلکه بین کلیه ایستگاههایی است که در لحظه شنیدن قابل مرور و بررسی هستند. مبارزه در هوا از سوی هر کس علیه همه است و بی بی سی هم باید با همه رادیوهای عربی محلی رقابت کند. (۶۷)

بخش عربی بی بی سی - همانند ایستگاههای رادیویی دیگر - باید با مشکل رقابت با تلویزیون و دیگر تکنولوژیهای ارتباطی دست و پنجه نرم کند. برنامه‌های تلویزیون در جهان عرب معمولاً کمی قبل از غروب آفتاب و مدت کوتاهی پس از اینکه بی بی سی مهمترین بخش برنامه روزانه‌اش را آغاز می‌کند، شروع می‌شوند. با این حال، چون این مشکل همه ایستگاههای رادیویی ملی و بین‌المللی است، ظاهراً بی بی سی در پی جلب حمایت اکثریت شنوندگانی است که تحت تأثیر تلویزیون نیستند.

سهولت دریافت

بر خلاف بیشتر رادیوهای بین‌المللی و برخی رادیوهای ملی به زبان عربی، بخش عربی بی بی سی قابل دسترس‌ترین ایستگاه رادیویی است. (۶۸) برنامه‌های بی بی سی عربی با امواج کوتاه و متوسط و از فرستنده‌های تقویتی قبرس و جزیره امانی مسیره پخش می‌شوند. (۶۹) برخی از این فرستنده‌ها، به طور همزمان برای خاورمیانه و شمال آفریقا تنظیم شده‌اند.

وضوح سیگنال بی بی سی برای دریافت گسترده آن، مخصوصاً برای کسانی که سوار اتومبیل هستند و ساکنان شهرهای بزرگ که معمولاً شنوایی در آنها به دلیل مزاحمت امواج دیگر مشکلتر است، بسیار

7. Kol

مهم می‌باشد. بنابر آخرین آمار، گیرنده‌های رادیویی در جهان عرب به سطوح نیمه اشباع رسیده و بیشتر آنها برای دریافت طول موجهای متعدد تجهیز شده‌اند (در سال ۱۹۸۸ تعداد ۵۸ میلیون دستگاه^(۷۰) و قتی کمیته مرکزی سیاستگذاری^۸ پیشنهادش را در مورد آینده بخشهای برون مرزی بی‌بی‌سی در فاصله ۱۹۷۵/۱۹۷۷ ارائه کرد، بی‌بی‌سی به مخالفت با کاهش ساعات پخش برنامه‌های عربی برخاست. بی‌بی‌سی شواهدی به پارلمان و کمیته امور خارجی ارائه کرد که بخش عربی با توجه به اختلاف ساعت مناطق گوناگون، گسترده شده و بیشتر موفقیتش را مرهون دسترسی شنوندگان در تمام ساعات مفید است. نصف کردن زمان پخش آن، مشوق مخاطبان برای شنیدن برنامه‌های رادیویی دیگر است.^(۷۱)

● پیوست ۲- رادیوهای بین‌المللی به زبان عربی و ساعات پخش روزانه آنها.

کشور	ساعات پخش	کشور	ساعات پخش
● اروپا	متغیر	مالی	متغیر
آلبانی	03 : 00	نیجریه	01 : 30
بلغارستان	03 : 30	سی شل	04 : 00
چکسلواکی	05 : 30	(موسسه سخن پراکنی خاور دور)	
آلمان غربی	03 : 25	● آسیا	
آلمان شرقی	04 : 00	افغانستان	00 : 30
یونان	05 : 00	ایران	18 : 00
ایتالیا	00 : 40	اسرائیل	18 : 00
مالت	01 : 00	ترکیه	02 : 00
موناکو (مونت کارلو)	12 : 15	بنگلادش	00 : 30
هند	02 : 45	چین	03 : 00
لهستان	01 : 20	تایوان	01 : 00
رومانی	04 : 00	هند	02 : 30
اسپانیا	02 : 00	اندونزی	01 : 00
سوئیس	01 : 15	ژاپن	00 : 30
بریتانیا	09 : 00	کره شمالی	04 : 30
اتحاد شوروی	07 : 00	کره جنوبی	03 : 15
واتیکان	متغیر	مالزی	01 : 30
یوگسلاوی	01 : 00	پاکستان	02 : 00
● آفریقا		● آمریکای شمالی	
کامرون	00 : 20	ایالات متحده آمریکا	09 : 00
چاد	01 : 30	● آمریکای لاتین	
جیبوتی	02 : 00	کوبا	02 : 00
لیبریا	02 : 00	آرژانتین	01 : 00

World Radio and Television Hand book, 1989

مدت پخش

همان طور که گفته شد، برنامه عربی بی‌بی‌سی به طور گسترده‌ای در جهان عرب شنیده می‌شود. این برنامه‌ها، در دو نوبت و روزانه به مدت ۹ ساعت از ۳:۵۰ تا ۵:۴۵ و از ۱۴:۵۰ تا ۲۲ به وقت گرینویچ پخش می‌شوند. چنان که می‌بینیم، ۷ ساعت از برنامه‌های اصلی این رادیو، در ساعتی پخش می‌شود که اغلب شنوندگان فراغت کاری دارند. مشکلی که بیشتر رادیوهای بین‌المللی عربی با آن رو به رو هستند، کوتاهی زمان پخش آنهاست که ممکن است با عادت شنیدن مخاطبان سازگار نباشد.

بخش عربی بی‌بی‌سی از نظر مدت پخش، پس از رادیو کل اسرائیل با ۱۹ ساعت روزانه و مونت کارلوی عربی با ۱۵/۵ ساعت قرار دارد. پخش ایستگاههای بین‌المللی دیگر، بیشتر در حدود ساعات اولیه شب است که به احتمال زیاد، دریافت با وضوح بیشتر خواهد بود.^(۷۲) با این حال، چون ایستگاههای ذکر شده بر روی موج کوتاه برنامه پخش می‌کنند، نمی‌توانند به میزان بخش عربی بی‌بی‌سی رضایت خاطر شنوندگان را جلب کنند. (رک: پیوست ۲).

بریتانیا و جهان عرب

علی رغم عواملی که فکر می‌شد پشت سر

B. Central Policy Staff

محبوبیت بی‌بی‌سی در جهان عرب هستند و در بالا توضیح داده شد، شنوندگان عرب احتمالاً به دشواری باور می‌کنند که بخش عربی بی‌بی‌سی کاملاً مستقل از سیاستهای بریتانیا در خاورمیانه است. این حقیقت که سالانه میلیونها پوند صرف فعالیتهای این بخش می‌شود، موجب سؤال در مورد اهداف سیاسی آن می‌شود. تشکیک در مورد اهداف واقعی بخش عربی بی‌بی‌سی و مشارکت آن با سیاستهای بریتانیا در خاورمیانه، ممکن است حداقل ریشه در دو عامل داشته باشد. اول اینکه شنوندگان در یک محیط زیستی رشد کرده‌اند که رادیو و تلویزیون در کنترل مستقیم دولت است و سخنگوی حکومت به شمار می‌آید. دوم آنکه، تجربه تاریخی بسیاری از کشورهای عربی، بریتانیا را همچون یک قدرت استعماری می‌شناسد. تجربه‌ای که این کشورها آن را منبع بسیاری از مشکلات جهان عرب امروز می‌دانند.^(۷۳)

با این همه، علی‌رغم این دو عامل، ظاهراً شنوندگان عرب وابستگی خود را به بخش عربی بی‌بی‌سی، عمدتاً براساس آنچه بی‌بی‌سی می‌دهد و نه آنکه اهدافش چیست، گسترش می‌دهند. اگر موضوع‌گیری مثبت بریتانیا در موضوعاتی مثل مناقشه اعراب و اسرائیل و جنگ ایران و عراق نبود، مطمئناً همانند سازی و همدلی^۹ میلیونها شنونده عرب با بخش عربی بی‌بی‌سی، چنین وسعتی پیدا نمی‌کرد. بریتانیا به عنوان یکی از اعضای بازار مشترک اروپا، از حق فلسطینیها در تعیین سرنوشت خویش حمایت کرده و عملیات اسرائیل را علیه فلسطینیها در مناطق اشغالی محکوم نموده است. به علاوه، بریتانیا موافقت کرده است که باب گفتگو با سازمان آزادیبخش فلسطین را- بعد از اصلاح موضع آنها در مورد درگیری در منطقه- بگشاید. از همه مهمتر، بریتانیا روابط نسبتاً زیاد اقتصادی، فرهنگی و حتی نظامی با کشورهای عربی دارد. بنا به آمار اخیر، بریتانیا دومین صادرکننده کالا به کشورهای عربی، مخصوصاً در حوزه خلیج [فارس] است.^(۷۴)

تأثیرات بی‌بی‌سی بر رسانه‌های جمعی

بدون تردید، همدلی گسترده میلیونها شنونده عرب با بی‌بی‌سی، نشانگر ارتباطات موفق

● اولین بخش برنامه عربی بی بی سی

با تلاوت آیاتی از قرآن آغاز شد و بی بی سی

تنها ایستگاه رادیویی بین المللی غیر اسلامی به زبان عربی است

که تا امروز این عمل را

در برنامه‌هایش ادامه می‌دهد.

● شنوندگان عرب احتمالاً به دشواری باور می‌کنند

که بخش عربی بی بی سی

کاملاً مستقل از سیاستهای بریتانیا در

خاورمیانه است.

● بخش برنامه‌هایی در مورد تاریخ عرب، محور برنامه‌های بی‌بی‌سی

در جهان عرب به شمار می‌رود.

بین‌المللی است. نگارنده توضیح داده است که نفوذ بی‌بی‌سی در بازار وسایل ارتباط جمعی اعراب، اساساً نتیجه همگرایی عواملی همچون منبع پیام، محتوای پیام، مبحث تاریخی، محیط زیست ارتباطی و سهولت دسترسی می‌باشد. همچنین نشان داده شد که دیگر ایستگاههای رادیویی بین‌المللی و ملی عربی، رقیبی برای بخش عربی بی‌بی‌سی محسوب نمی‌شوند، زیرا فاقد بعضی از عوامل گفته شده هستند. برای مثال، اگرچه رادیو مونت کارلو واقع گرایسی خوبی در برنامه‌های خبری به نمایش گذاشته، اما برنامه‌های سرگرم کننده‌اش چون اغلب به سبک غربی است، مانع رضایت خاطر شنوندگان عرب می‌شود. به همین ترتیب، اگرچه اخبار بخش شده، برنامه‌های آموزشی و ساعات پخش صدای آمریکا نسبتاً رقابت آمیزند، اما ممکن است همخوانی این ایستگاه رادیویی با آنچه احتمالاً به عنوان سیاستهای خصمانه آمریکا در مورد خاورمیانه محسوب می‌شود، باعث تأثیر منفی بر موضع صدای آمریکا در میان مخاطبان شود.

از سوی دیگر، باید گفت که طرفداری گسترده از بخش عربی بی‌بی‌سی، باعث کاهش عمده مخاطبان رادیوهای ملی در جهان عرب می‌شود که آن را «امپریالیسم وسایل ارتباطی» می‌نامند. موضوع هجوم اطلاعات غرب به کشورهای در حال توسعه، چند سالی است که موجب مباحث داغی در مجامع بین‌المللی شده است.^(۷۵) یکی از اعتراضهای کشورهای جهان سوم، ناشی از نگرانی در مورد اثرهای بد ارتباطات خارجی بر فرهنگهای متجانس این کشورهاست. در همین رابطه، ممکن است برخی، از نقش بخش عربی بی‌بی‌سی به عنوان مروج یک شیوه زندگی یا ایدئولوژی با ریشه‌های لیبرال اروپایی در جهان عرب که مانع از گرایشهای اسلامی عربی می‌شود، انتقاد کنند. به لحاظ سیاسی، «دزدیدن» شنوندگان رادیوهای ملی، احتمال دارد در ارتباطات بین برگزیدگان حاکم و مردم جهان عرب که از طریق رادیو و دیگر وسایل ارتباطی برقرار است، موجب اخلاص شود. گرایش به طرف بی‌بی‌سی - به ویژه در مواقع بحرانیها - شکاف بین حکومت و مردم را افزایش می‌دهد.

موضوعی که شایسته توجه جدی است، این است که علایق شنوندگان عرب چیست؟ آیا

● شنیدن برنامه عربی بی بی سی، در ۵۱ سال گذشته عادتی شد، که از نسلی به نسل دیگر منتقل شده است.

شنوندگان عرب دوست دارند که طرفدار وسایل ارتباط جمعی در کنترل دولت، یکطرفه و نامتوازن بمانند، یا گرایش به وسایل ارتباط جمعی خارجی واقع‌گراتر و رضایت بخش‌تر - همچون بخش عربی بی‌بی‌سی - پیدا کنند؟ این موضوع، از اساس به مفاهیم جریان آزاد اطلاعات و کنترل اطلاعات برمی‌گردد. وظیفه این مقاله نیست که وارد مباحث اخلاقی و علایق سیاسی و اقتضائات این مفاهیم شود. گرچه فردی ممکن است پیشنهاد دهد که اگر بناست، این مباحث در چارچوب بخش عربی بی‌بی‌سی مورد توجه قرار گیرد، به دست آوردن مجدد مخاطبانی که جذب وسایل ارتباط جمعی خارجی شده‌اند، تنها با گسترش کیفی برنامه‌های خوب ملی که توانایی چیرگی بر جاذبه‌های ایستگاههای خارجی را داشته باشند، ممکن خواهد بود. به لحاظ وضع فعلی وسایل ارتباط جمعی جهان عرب، به نظر نمی‌رسد این چالش، مورد توجه جدی ایستگاههای رادیویی عرب باشد.

۱. برای اطلاعات بیشتر در مورد گسترش بخش برنامه از خارج

برای جهان عرب، نگاه کنید به:

Douglas Boyd, International Broad casting in Arabic

To the Middle East and North Africa, Gazette (22), 2, 1976.

2. See: World Radio and Television Handbook, 1989.

3. Muhammad I. Ayish and Izzat M. Hijab, International Broad casting in Arabic: A comparative Exploratory study of RMC/ME, VOA, BBC and RM, Abhath Al yarmouk, vol. 4:1, 1988, PP.15-26.

4. See: Ayish and Hijab, op. cit. Donald Browne, Going International: How BBC Began foreign Language Broadcasting, Journalism Quarterly, Autumn 1983, PP.423-431. and recently: Peter Partner. Arab voices: The BBC Arabic Service: 1938/1988, London: BBC External services, 1988.

5. See: Partner, 1988. OP., cit. PP.63-65.

6. United states Information Agency, Office of Research and Assessment, 'Media Habits of Priority Audience Groups in saudi

Impartiality', *Al-Majallah* (Arabic) (418), 16-20 Feb. 1988, P.52.

25. Partner, 1988, op. cit. pp.94-111.

26. Julian Hale, *Radio Power: propaganda and International Broadcasting*. London: Elek publisher, 1975, P.44.

27. گفتگوی جمعی در مورد پنجاهمین سالگرد بخش عربی بی‌بی‌سی، بخش شده از برنامه عربی در ۳۱ ژانویه ۱۹۸۸. شرکت کنندگان، اغلب افراد شاخص بخش رادیویی از اردن، کویت و مصر بودند.

28. El-Eisa, 1986, op.cit. p.51

29. See: partner, 1988, op. cit. pp. 140-151.

۳۰. مصاحبه نگارنده با کارکنان بخش عربی بی‌بی‌سی، لندن، ژانویه ۱۹۸۸.

۳۱. مصاحبه نگارنده با رییس پیشین بخش عربی بی‌بی‌سی جیم نوریس، لندن، ژانویه ۱۹۸۸.

۳۲. مصاحبه نگارنده با مسئول خبر بخش عربی بی‌بی‌سی جمیل عذار، لندن، ژانویه ۱۹۸۸.

۳۳. بررسی نگارنده در مورد کارکنان بخش خبری بی‌بی‌سی عربی، لندن، ژانویه ۱۹۸۸.

34. Muhammad I. Ayish, *the VoA Arabic service: A study of News practices and occupational values*, *Gazette*, 40: 1987, pp. 121-130.

۳۵. مواد تجزیه و تحلیل شده، شامل بخشهای خبری و گزارشهای خبرنگاران است.

۳۶. مدت مطالعه، از ۱۵ فوریه تا ۱۵ مه ۱۹۸۸/

37. Ayish and Hijab, 1988, op. cit.

۳۸. به ضمیمه مربوط به عناوین برنامه‌ها رجوع کنید.

39. Partner, 1988, op. cit. pp. 28-32.

۴۰. اولین قاریان، ابو عنین شعیب و محمد رفعت از مصر بودند، نگاه کنید به:

'Huna London?' undated pamphlet, perhaps in 1940, p.50 (available at the university of london library).

۴۱. در برنامه «جهان دانش» که ۱۰ اوت ۱۹۸۸ بخش شد، مطلبی در مورد پیوند اعضای بدن خوک به انسان گفته شد. پس از آن، یک فیزیکیان مصری در مصاحبه‌ای گفت که اسلام اجازه چنین عملی را می‌دهد، زیرا باعث حفظ جان انسانها می‌شود.

۴۲. رادیوهای ذکر شده عبارتند از: مونت کارلو، مسکو، صدای آمریکا، دوچه‌وله، یونان، آلمان شرقی، هلند، کره شمالی، کوبا و چکسلواکی.

۴۳. عناوین گفتگوهای یاد شده، عبارتند از: «خاطرات یک روزنامه‌نگار مصری در مدت اقامت خود در لندن، از سال ۱۹۱۲»، «گنجینه‌های مصر و جهان عرب در موزه بریتانیا» و «ساکنان عرب در

Arabia, part I', R-20-37 A, 30 Aug. 1973, PP.6-10.

7. United States Information Agency, Office of Research and Assessment, 'VOA-CAAP Audience Estimate for Kuwait', E-7-75, 16 June 1975, P.5.

8. International Communication Agency, Office of Research and Evaluation, 'Listening to the International Radio Stations Including VOA, and Perceptions and Interests of Radio Audiences in Urban Jordan', Research Report E:20-78, 12 Sept. 1978.

9. BBC, International Radio Broadcasting and Audience Research, 'Listening to the BBC in Kuwait', Cec. 1983.

10. BBC, International Radio Broadcasting and Audience Research, 'Listening to the BBC in Jordan', 1984.

11. BBC International Radio Broadcasting and Audience Research, 'Survey in Egypt', 1985.

12. BBC, International Radio Broadcasting and Audience Research, 'Survey in Morocco', 1986 and 'Survey in Tunisia', 1986.

13. BBC, International Radio Broadcasting and Audience Research, 'The BBC in the UAE and Bahrain', April/May 1986.

14. BBC, International Radio Broadcasting and Audience Research, 'Survey in Jordan', 1988.

15. Partner, 1988, op., cit. P.157

16. Charles Role, *Radio Goes to war*, New york: Putnam Publishers, 1942, p.45.

17. Douglas Boyd, *Broadcasting in the Arab World: A survey of Radio and Television in the Middle East*, philadelphia: Temple University press, 1982.

18. BBC Annual Accounts and Reports, 1986/87.

19. Gerald Mansell, *Let Truth be Told*, London: Weidenfeld and Nicolson, 1982, P.200.

20. Ibid.P. 202.

21. Browne, 1983, op. cit. P.425.

22. The editor is Donald stephenson, quoted in Mansell, 1982, op. cit. P. 202.

۲۳. مقامهای وزارت خارجه نگران این بودند که بخش این موضوع، ممکن است باعث دلزدگی شنوندگان عرب از یک بخش نوبا شود.

۲۴. سعیدالحسینی با رجوعی به خاطرات و تجربیات ۳۰ ساله‌اش در بخش عربی بی‌بی‌سی، یادآور شد که رییس بخش عربی در سال ۱۹۵۶ به نام گوردون واترفیلد، از طرح یک استعقاي دسته‌جمعی کارکنان بخش عربی - در صورت ادامه دخالت‌های دولت - حمایت می‌کرد. نگاه کنید به:

Said El-Eisa, 'Huna London: A story of 50 years of Bias and

60. interview with Mukallaf op., cit. (1986).

انگلستان: باشگاهها، مؤسسه‌ها، مسجدها.

61. Ibid.

همچنین نگاه کنید به:

62. Ibid.

BBC International Memo, 'Preliminary thoughts on Arabic

63. Ayish and Hijab, 1988, op., cit.

programme Resources', 10 Jan. 1938, BBC written Archives, Caversham park, Reading.

64. Muhammad I. Ayish, 'News Formats in National and International Radio Stations', an unpublished research manuscript, Department of Journalism and Mass Communication, Yarmouk University, Irbid, JORDAN (prepared in 1987).

44. See: Hassan Karmi sasys Goodbye sunday, Jordan Times, 22 April 1989, p.3.

65. Author interview with BBC newswriters, London, Jan. 1988.

۴۵. تولید مجموعه‌های نمایشی دراصل با همکاری رادیو مصر انجام شد. نمایشنامه‌ها در استودیوهای فاهره ضبط می‌شدند و به لندن انتقال می‌یافتند. هنگام ازدواج ملک‌فاروق، با توافق رادیو مصر یک برنامه پنج روزه از بی‌بی‌سی پخش شد. نگاه کنید به:

66. Briefing note for M.D.X.B. DES from Norris, undated, BBC Arabic Service.

'Arabic programmes from London', an undated memo, BBC Archives, caversham park, Reading.

67. Partner, 1988, op. cit. p. 145.

۴۶. به یادداشت شماره ۴۲ مراجعه کنید.

۶۸. برنامه‌های خبری بی‌بی‌سی در فرکانسهای زیر (به کیلوهرتز) پخش می‌شود: ۱۵۲۳۵، ۱۵۱۸۰، ۱۱۷۲۰، ۹۸۲۵، ۹۵۹۰، ۷۱۴۰، ۷۲۰، ۶۳۹، ۱۱۷۲۰، ۹۶۲۵، ۶۱۲۰، ۶۰۹۰، ۱۱۶۸۰، ۷۳۲۰، ۱۷۷۱۵ و ۵۹۷۵.

۴۷. محمد عبدالوهاب، اسماهان و کریم محمد جزو خوانندگان یاد شده هستند.

۴۸. مصاحبه نگارنده با ریموند مک‌کلف، واحد تحقیقات بخش عربی بی‌بی‌سی، لندن، ژانویه ۱۹۸۸.

۶۹. از آنجا که امواج رادیویی نمی‌توانند تمام فاصله لندن تا

۴۹. این برنامه‌ها را شورای بریتانیا در جهان غرب تأمین می‌کند.

خاورمیانه را طی کنند، از این دو ایستگاه تقویت استفاده می‌شود.

۵۰. پژوهشگران بی‌بی‌سی معتقدند که شنوندگان بخش عربی،

۷۰. براساس آمار اخیر یونسکو، در کشورهای عربی به طور متوسط برای هر ۴/۲ نفر، یک دستگاه رادیو وجود دارد. به عبارت دیگر، هر خانوار حداقل یک رادیو دارد.

۱۵ میلیون نفر در هفته هستند و این رقم در مواقع بحرانی افزایش می‌یابد.

71. Partner, 1988, op. cit. p. 152.

۵۱. جایگاه بی‌بی‌سی به عنوان مرجع داوری شنوندگان، در سری گفتگوهایی که بخش عربی بی‌بی‌سی در پنجاهمین سالگرد خود پخش کرد، مورد تأکید قرار گرفت.

۷۲. مروری بر ساعات پخش برنامه‌های ایستگاههای رادیویی

۵۲. کم‌دین سوریه‌ای غفار طوش، که به اعتبار ایستگاههای

بین‌المللی که به زبان عربی برنامه تهیه می‌کنند، نشان می‌دهد که تعداد کمی از آنها برنامه‌های خود را در ساعات کم شنونده، پخش می‌کنند.

رادیویی عرب شک داشت، در یکی از نمایشهای کم‌دین خویس از دوستان خود خواست که رادیوهای خود را با لندن تنظیم کنند تا اخبار شهر خود را بشنوند.

۷۳. در کتابهای تاریخ عرب جدید، به بریتانیا به چشم کشوری

53. Report received from H. M. Consul in Tripoli, Libya, 11 Feb. 1938, BBC Written Archives, Caversham park, Reading.

می‌توانند که به وعده‌های خود در مورد ایجاد یک ملت واحد عرب به رهبری خاندان هاشمی، وفا نکرد و به دولت اسرائیل براساس اعلامیه بالفور در سال ۱۹۱۷ رسمیت داد.

54. Report from Mr Poston, formerly Private Secretary to the High Commissioner of Palestine, undated, BBC Written Archives, Caversham Park, Reading.

74. See: 'UK: Trade with the Middle East, 1987-88' Middle East Economic Digest, 7 April 1989, p.42.

55. BBC Yearbook, 1941.

۷۵. برای اطلاعات بیشتر در مورد مباحثات نظم اطلاعاتی نوین جهانی، نگاه کنید به:

56. BBC Reports and Account 1963/64, p.57.

Michael Anderson and Jim Richstad (Eds.), crisis in International News: Policies and Prospects, New York: columbia University Press, 1961.

57. Ibid. p.55.

58. Partner, 1988, op.cit. p. 137.

59. Muhammad I. Ayish, 'The Voice of America Between Diplomacy and Journalism; A Case Study of the VOA Arabic Service', an unpublished ph.D. dissertation, University of Mimmesota, Twin Cities, 1986, p. 105.

